

Nr 109.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 23 april 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition nr 348 har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att under nionde huvudtiteln anvisa

dels för täckande av jämlikt riksdagens år 1916 givna bemyndigande förskottsvis bestridda utgifter för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst kronor 3,912,650;

dels för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av kronor 24,000,000;

dels ock för enahanda ändamål å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av kronor 8,000,000.

På grund av väckt motion bemyndigade 1916 års riksdag enligt skrivelsen nr 254 Kungl. Maj:t att i enlighet med vissa grunder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande,

förskjuta ett belopp av högst 5 miljoner kronor. Kungörelse angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål utfärdades den 13 oktober 1916.

Den 23 april 1917 anmälde dåvarande chefen för jordbruksdepartementet frågan om anslag för motsvarande ändamål å 1918 års riksstat. Han framhöll, att det vore omöjligt att exakt beräkna storleken av det statsanslag, som för det ifrågavarande syftet kunde bliva av nöden för det då instundande konsumtionsåret. Det vore emellertid uppenbart, att det ekonomiska trycket blivit avsevärt hårdare än under året förut. Det kunde även antagas, att av olika anledningar kraven på direkta dyrtidsåtgärder skulle bliva ökade. Villkoren för bidrag från dyrtidsanslaget borde jämväl göras lindrigare i vissa hänseenden. Alla dessa skäl syntes tala för att det anslag, som borde begäras, bestämdes till ett väsentligt högre belopp än det föregående. Departementschefen ansåg sig böra stanna vid ett belopp av 12 miljoner kronor, vilket borde anvisas såsom förslagsanslag, högst, med rätt för Kungl. Maj:t att därav låta under år 1917 förskottsvis utanordna erforderligt belopp. I enlighet härmed avläts till 1917 års riksdag propositionen nr 283, vilken av riksdagen enligt skrivelsen nr 268 bifölls, dock med den viktiga ändringen att å anslaget gavs förslagsanslags natur.

Den dyrtidsverksamhet, som kommit att understödjas med bidrag av sistnämnda anslag, har reglerats genom kungörelser den 8 juni och 9 november 1917. De riktlinjer för verksamhetens bedrivande, som utstakades, då det första dyrtidsanslaget å 5 miljoner kronor tillkom, hava även fullföljts vid fördelningen av bidrag ur anslaget å 12 miljoner kronor. Vissa lättnader för rätten att komma i åtnjutande av statsbidrag hava dock medgivits de ekonomiskt svagast ställda kommunerna, varjämte också vissa av utvecklingen påkallade nya verksamhetsuppgifter inrymts bland de ändamål, för vilka kommunerna berättigats att erhålla statsbidrag.

Efter att hava redogjort för bland annat en av folkhushållningskommissionen den 10 april 1918 gjord framställning om anvisande av statsanslag för ifrågavarande ändamål å 1918 års tilläggsstat samt å 1919 års riksstat har departementschefen för egen del anfört följande:

Departements-
chefen.

»Den hjälp i dyrtidens svårigheter, som kunnat beredas de mindre be-
medlade i samhället genom de anslagsmedel, 1916 och 1917 års riks-
dagar ställt till Kungl. Maj:ts förfogande för ändamålet, samt de bidrag
från kommunerna, vilka krävts för statsbidrags erhållande, har förvisso
varit till stort gagn. Om än i början statsanslaget blev mindre anlita
— givetvis beroende på att inom ett stort antal kommuner dyrtidens

tryck då ännu ej hunnit göra sig gällande med någon större styrka — hava, som redogörelsen visar, allt flera kommuner sökt och erhållit dylikt bidrag och beloppens storlek har även stadigt vuxit. Jag håller före, att den genom dyrtidsanslaget beredda vägen att bispringa de mest behövande äger stora företräden i jämförelse med åtskilliga andra åtgärder, som vidtagits för lindring i dyrtidens tryck. Dyrtidshjälpen medför icke risk för att produktionen skall röna någon ofördelaktig inverkan därav. Och den kommer just dem till godo, som mest behöva att bispringas.

Jag hyser därför icke någon tvekan att tillstyrka fortsättande av nu ifrågavarande statsverksamhet i väsentligen utvidgad form. Såsom av kommissionens redogörelse framgår, måste nämligen den hittillsvarande dyrtidshjälpen i vårt land betecknas såsom ganska blygsam. För hela året 1917 har det av Kungl. Maj:t anvisade beloppet uppgått till något över 12 miljoner kronor eller föga över 2 kronor på varje invånare i riket. Om kommunernas bidrag under samma tid, omkring 9 miljoner kronor, medräknas, blir beloppet omkring 3 kronor 50 öre per invånare. Det genomsnittliga värdet av lämnade bidrag ur dyrtidsanslaget i form av rabattkuponger och dylikt beräknas av folkhushållningskommissionen hava under senare hälften av år 1917 utgjort 25 kronor per hushåll och halvår, varvid medräknats endast det antal hushåll, som verkligen åtnjutit bidrag i någon form. Under det nu innevarande halvåret hava bidragen från staten redan betydligt överstigit vad som anvisades under senare halvåret 1917 och enligt folkhushållningskommissionens senaste beräkning anses de komma att uppgå till omkring 11½ miljoner kronor. En sådan ökning är helt naturlig i betraktande av att dyrtidssvårigheterna alltjämt stegrats. Emellertid torde det nu vara nödvändigt ej blott att öka anslaget utan även att ändra grunderna för tilldelning av bidrag från detsamma i syfte att möjliggöra större och effektivare dyrtidshjälp.

Jag vill således till en början uttala min anslutning till vad folkhushållningskommissionen anfört angående lämpligheten av att utsträcka statsbidragsverksamheten till vissa ändamål, som hittills icke understötts av staten. Vad härvid beträffar de av kommissionen omnämnda kostnaderna för anläggning av centralkök, vill jag erinra, att Kungl. Maj:t den 19 april 1918 — alltså efter avlåtandet av kommissionens ovannämnda skrivelse — beviljat ett belopp för bestridande av vissa kostnader vid en dylik anläggning i Karlskrona, och att bidrag för dylikt ändamål torde böra beviljas även för andra orter, särskilt där mer omfattande arbetslöshet eller eljest svårare förhållanden i försörjningsavseende förefinnas.

Ansökningar om sådant bidrag hava redan inkommit från flera kommuner. Jag vill vidare särskilt framhålla önskvärdheten av att, såsom kommissionen förordat, utvidgningar av dyrtidsanslagets uppgifter må kunna genomföras efter prövning i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t. Då nämligen, såsom erfarenheten visat, förhållandena kunna ganska hastigt växla samt nya behov av hjälp kunna yppa sig och nya utvägar erbjuda sig för hjälpens lämnande, bör man icke av alltför mycket inskränkande bestämmelser vara förhindrad att gripa in medelst anvisande av medel för dylika ändamål.

För att sätta kommunerna i stånd att på ett mera effektivt sätt möta behoven av hjälp för de mindre bemedlade har folkhushållningskommissionen ansett, att staten borde lämna betydligt större anslag än hittills och samtidigt mildra kraven på kommunernas egna tillskott. Sålunda ifrågasattes att åt kommunerna medgiva rätt att erhålla statsbidrag ända till fyra gånger det egna bidraget samt att staten därjämte skall ställa ett visst grundbidrag av 2 kronor per invånare för helt år räknat till varje kommuns förfogande, utan skyldighet för densamma att tillskjuta eget motsvarande bidrag. Jag tillstyrker kommissionens förslag i avseende å grundbidraget, dock att sådant bidrag icke må utgå, där kommunen finnes vara i synnerligen goda ekonomiska omständigheter och den kommunala beskattningen jämförelsevis obetydlig. Beträffande anslag utöver grundbidraget håller jag före, att de nuvarande bestämmelserna angående tillskott från kommunerna böra bibehållas. Som villkor för statsbidrag bör fasthållas kravet på skyldighet för kommunen att vid ansökning föga en beräkning över den planerade verksamheten och därmed förenade kostnader.

De förändringar i grunderna för statsbidraget, vilka jag nu tillstyrkt, torde icke kunna vinna tillämpning tidigare än från och med den 1 juli 1918. Intill dess torde de nuvarande reglerna böra bibehållas.

Kommissionen har beräknat, att för innevarande år kräves, utöver behållning vid årets ingång å det av 1917 års riksdag beviljade anslaget av 12 miljoner kronor, ett anslag av 24 miljoner kronor. Mot denna beräkning finner jag ej något att erinra. Det behöfliga anslaget bör erhålla förslagsanslags natur.

För förra halvåret 1919 har kommissionen förslagsvis angivit ett belopp av 16 miljoner kronor. Jag vill erinra, att jag vid tiden för statsverkspropositionens avlåtande ansåg ett förslagsanslag å 5 miljoner kronor tillräckligt för år 1919, enär härmed huvudsakligen avsågs att förebygga, att dyrtidsåtgärderna skulle behöva avbrytas vid 1919 års ingång av brist på medel. Det var sålunda icke avsett, att dessa me-

del skulle förslå för hela första halvåret 1919 utan endast för en kortare tid, tills 1919 års riksdag kunde hinna att fatta beslut. Sedan numera omfattningen av dyrtidsbidragen under år 1918 låter sig bättre än då beräkna samt det blivit allt mera sannolikt, att dylika bidrag komma att visa sig nödvändiga även för år 1919, anser jag det förslagsanslag, som nu bör äskas för detta ändamål, icke böra bestämmas till lägre belopp än 8 miljoner kronor.

Såsom förut erinrats medgav 1916 års riksdag, att Kungl. Maj:t finge för lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor använda och av tillgängliga medel mot framtida anmälan till ersättande förskjuta ett belopp av högst 5 miljoner kronor. Enligt vad statskontoret anmält, har utav de bidrag, Kungl. Maj:t anvisat på grund av detta bemyndigande, blivit av statskontoret utanordnat ett belopp av 3,912,649 kronor 22 öre. Detta belopp torde, avjämnat till helt krontal, nu böra anmälas hos riksdagen till ersättande.

De belopp, vilkas äskande av riksdagen jag nu tillstyrkt, överstiga högst väsentligt vad som enligt vad jag förut erinrat för ändamålet beräknats i statsverkspropositionen. Å tilläggsstat för år 1918 beräknades 18 miljoner kronor och å 1919 års stat 5 miljoner kronor, men jag har nu nödgats föreslå belopp å resp. 24 miljoner och 8 miljoner kronor. Chefen för finansdepartementet kommer att framdeles framlägga förslag till beredande av tillgång för bestridande av de sålunda ökade utgifterna.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 406 av herr *Källman m. fl.*, vari hemställts 1) att i kungl. propositionen nr 348 omförmäلت grundbidrag utgår obligatoriskt till alla kommuner och ökas till 3 kronor samt att vederbörande utskott vid bifall härtill föreslår det högre anslag, som erfordras för 1918 och 1919, 2) att en mindre del av erhållet anslag till dyrtidens lindrande må av kommun efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall få användas till dyrtidsverksamhetens förvaltning,

Motioner.

samt nr 418 av herr *Pehrsson* i Bramstorp, vari hemställts, att riksdagen ville på sådant sätt bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 348, att kommuner medgivas rätt att utav statsbidrag erhålla 4 gånger det anslagna beloppet.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för dessa framställningar, tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet.

Sedan riksdagen förlidet år beviljade anslag till beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor, har dyrtidens tryck gjort sig allt känbarare, och behovet av att med hänsyn härtill i än högre grad än hittills bringa hjälp åt samhällets i ekonomiskt avseende svagast ställda medlemmar har mer och mer framträtt såsom en tvingande nödvändighet. Med beaktande härav föreslås nu i den föreliggande propositionen en väsentlig utvidgning av ifrågavarande med anlitande av det s. k. dyrtidsanslaget igångsätta understödsverksamhet, vilken enligt vad erfarenheten torde hava givit vid handen i stort sett visat sig väl ägnad att fylla det med densamma avsedda ändamål. Sålunda ifrågasättes icke blott ökning av anslaget utan jämväl vissa ändringar i nu gällande grunder för tilldelning av bidrag från detsamma.

I nämnda grunder för dyrtidsanslagets utgående stadgas bland annat att bidrag av dyrtidsanslaget i regel utgår med lika stort belopp, som för ändamålet användes av de medel kommunen tillskjutit. Då synnerliga skäl därtill föranleda, må dock bidraget kunna höjas intill tre gånger samma belopp. Jämväl må i särskilt undantagsfall kommun, som enligt förebragt utredning är av skatt synnerligt betungad eller eljest befinner sig i särdeles ogynnsam ekonomisk ställning, kunna erhålla större statsbidrag än nu sagts, och må i sådant fall bidraget kunna utgå med belopp, motsvarande intill hela kostnaden för den ifrågavarande understödsverksamheten.

I syfte att sätta kommunerna i stånd att på ett mera effektivt sätt möta behoven av hjälp för de mindre bemedlade ifrågasättes nu i Kungl. Maj:ts förevarande framställning den förändringen att till kommun skall av statsmedel utgå ett visst grundbidrag av 2 kronor per inneväånare för helt år räknat utan skyldighet för kommunen att tillskjuta eget motsvarande bidrag och att sådant bidrag icke skall utgå, där kommun finnes vara i synnerligen goda ekonomiska omständigheter och den kommunala beskattningen jämförelsevis obetydlig. Därjämte ifrågasättes utsträckande av understödsverksamheten i fråga till vissa i statsrådsprotokollet antydda ändamål, som hittills icke understötts av staten.

I den av herr Källman m. fl. väckta motionen göres däremot gällande, att grundbidraget bör obligatoriskt utgå till alla kommuner samt därjämte ökas till 3 kronor. Vidare föreslår motionärerna, att en mindre del av erhållet anslag må av kommun efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall få användas till dyrtidsverksamhetens förvaltning. Herr Pehrsson åter yrkar i sin motion, att kommunerna måtte medgivas rätt att såsom statsbidrag erhålla fyra gånger det inom orten anslagna beloppet.

För egen del anser sig utskottet av statsfinansiella skäl icke kunna förorda, att grundbidraget sättes till högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit. Beträffande förslaget att sådant bidrag bör obligatoriskt utgå till alla kommuner kan utskottet icke biträda detta förslag. Utskottet delar nämligen departementschefens uppfattning att från tilldelning av dylikt bidrag bör undantagas vissa i ekonomiskt avseende särskilt gynnsamt ställda kommuner. Vad däremot angår frågan om möjlighet för kommun att av dyrtidsanslaget jämväl erhålla bidrag till täckande av genom understödsverksamheten uppkomna förvaltningskostnader håller utskottet visserligen före, att kommunerna i allmänhet själva böra vidkännas dessa kostnader. Dock torde det böra lämnas Kungl. Maj:t öppet att, då trängande skäl därtill föreligga, medgiva särskilt skatte-tyngda kommuner rätt att för dyrtidsanslagets förvaltning använda viss del av erhållet anslag. Rörande slutligen herr Pehrssons motion håller utskottet i likhet med departementschefen före, att nuvarande bestämmelser angående tillskott från kommunernas sida böra bibehållas. Det i motionen framställda förslaget synes så mycket mindre motiverat, som på sätt ovan nämnts enligt gällande bestämmelser bidraget i vissa särskilt ömmande fall kan utgå med belopp motsvarande intill hela kostnaden för kommuns understödsverksamhet.

Med instämmande jämväl i övrigt i vad departementschefen i ärendet anfört får utskottet, som icke funnit något att erinra mot de för ändamålet i fråga begärda anslagsbeloppen, hemställa,

1) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning under nionde huvudtiteln anvisa

dels för täckande av jämlikt riksdagens år 1916 givna bemyndigande förskottsvis bestridda utgifter för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,912,650 kronor;

dels för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 24,000,000 kronor;

dels ock för enahanda ändamål å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 8,000,000 kronor;

- 2) att herr Källmans m. fl. motion i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet här ovan anfört icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;
3) att herr Pehrssons motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 maj 1918.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Paulson, Holmquist, Lindblad, Hellström, greve Wachtmeister, Sjöblom, Johansson, Sävström, friherre Hermelin, Magnusson, Igel och Ericsson i Arboga.
